

Forskningsfrihed Ideal og Virkelighed

Heine Andersen

Professor emeritus
Københavns Universitet
Sociologisk Institut

UNIVERSITY OF COPENHAGEN

To hovedpunkter:

1. Er der slet ikke noget der er godt?
2. Hvad er der så galt?

Er der slet ikke noget, der godt?

Jo:

1. Der er mere forskning nu end før
2. Det er mere frit nu end på enevældens tid

Hvad er der så galt?

1. Mangel på viden om indhold og betydning af begrebet
2. Pengeregimets fremmarch
3. Magtregimets fremmarch
4. Ledelsessvigt og tavshedskultur

Afrunding: er det værd at slå for?

Øget kritisk opmærksomhed?

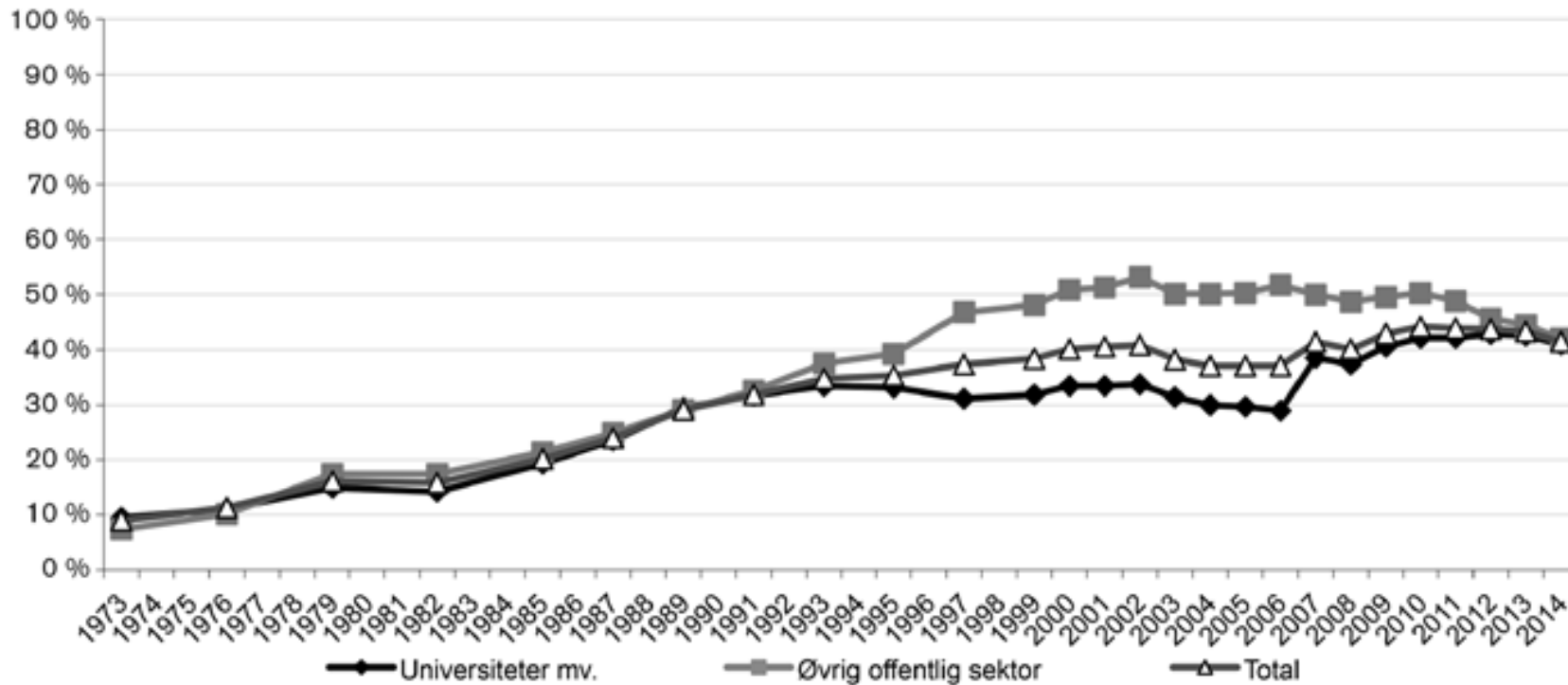
- Karrans undersøgelse. Folketing, store medier
- Aktuelle “sager”, hvor forskningsfrihed er tematiseret
 - Gyllegate1, mundkurvskontrakter. Gyllegate2: Verserende medieomtale om konkurrenceudsættelse
 - CBS-rapporten for Bæredygtigt Landbrug 2016
 - KU/ IFRO-rapporten for SEGES 2017. Påtale fra tilsynsmyndighed
 - KU-retningslinjer for samarbejde med eksterne. Ombudsmand/ tilsynsmyndighed inde
- Forsøg på øget ministerindflydelse vedr. bestyrelse
- Modtagelsen af min bog

1. Forskningsfrihed/ akademisk frihed

Autoritative kilder. Mangel på viden

- FN's deklARATION om menneskerettigheder. Art. 19, 26 og 27
- UNESCO rapport fra 1997: *Recommendation concerning the Status of Higher-Education Teaching Personnel*
- Den Europæiske Menneskerettighedskonvention (art. 10)
- EU's Charter om Grundlæggende Rettigheder (art. 11)
- Europarådet. Den parlamentariske forsamling 2006
- American Association of University Professors. (*The AAUP Redbook*)

2. Pengeregimets ekspansion. Ekstern finansieringsgrad

Pengeregimets ekspansion

- New public management.
 - Budgetmodel: bonus for eksterne midler
 - BFI: pay for publications
 - Fra basismidler mod konkurrenceudsættelse

Universiteter som forretninger

Vindere og tabere, øget ulighed

Pengeregimets ekspansion, effekter:

- Emnevalg, publiceringsfrihed (nogle tilfælde):
 - Indtægtsdækket virksomhed (herunder forskerpatentlov)
 - Private fonde (de fleste emneafgrænset). Stigende betydning.
 - Myndigheder. Politisering, styring, mundkurve
- “Parasitært parallelregime”
 - Skattebegunstigelse
 - Manglende overhead (50%? – 100%??), medfinansiering
 - Semiautonom ekstern magtstruktur (ledelse, styreforhold, ansættelser mv.). Forskningsbaroner, megacentre
 - Udvikling af afhængighedsforhold

.....

Stillingsstruktur. Forskere på danske universiteter 2015

Stillingskategori	Antal	Procent
1. Professor	2.169	11,6 %
2. Lektor	4.648	24,8 %
3. Adjunkt/postdoc	4.290	22,9 %
4. Ph.d.-stipendiat	5.322	28,4 %
5. Øvrigt VIP	2.318	12,4 %
Subtotal 3+4+5		63,7
I alt	18.747	100,0 %

Korte og usikre ansættelser

- På forhånd designede projekter
 - Emne, hypoteser, angrebsmåde, metoder, tidsplan, publiceringskanaler, forfatterroller forud fastlagt
 - Ansættelse til hjælpefunktion, lavest placering i magthierarki
 - Begrænsede muligheder for planlægning ud over ansættelsesperioden
 - Fravær af tenure/ tenure track (en af grundene til Dk's lave placering i Karrans undersøgelse).

“Tenure track” er falsk varebetegnelse (“at sælge hestekød som beef”, Kærgård og Andersen i kronik I Berlingske)

3. Magtregimets ekspansion

- Forskningsfrihed gennem halvtreds års universitetsreformer: forskningsfrihed stort set negligeret
- Institutionel forskningsfrihed?
 - Formelt armslængde, men “wir haben andere Methoden”:
 - Styringsinstrumenter: NPM, finansieringsstruktur, udviklingskontrakter, kontrakter i øvrigt (fx mundkurve)
- Kollektiv forskningsfrihed (kollegialt selvstyre)?
 - Formelt: næsten ingen
- Individuel forskningsfrihed
 - Meget begrænset

Universitetslov , § 2, stk. 2 og 3, § 14, stk. 6

Magtregimets ekspansion

En magtfuld ledelse i beskyttet værksted:

Enerådende i indre anliggender (skal ikke have godkendelse af beslutninger)

Kan (i praksis) ikke afsættes

Men ledelsen presset oppe fra:

Myndigheder skal overholde “armslængde”, men:
wir haben andere Methoden”

Magtregimets ekspansion: effekter

- Organisationsændringer (sammenlægninger, opsplittings mv.)
- Strategiændringer bestemmes oppe fra
- Fyringssager, eksempler
 - DPU-sagen 2010. Fyring af tre lektorer. Tilsynsmyndigheden fastslog, at det er institutlederens prerogativ at bestemme relevans-kriterium
 - Henrik Møller-sagen, AAU, 2014 (pres fra vindmølleindustri)
 - Hans Thybo-sagen 2015-17. To begrundelser:
Brug af gmail til arbejdsrelateret kommunikation, Forsøg på påvirkning af post doc i besvarelse af APV
Underkendt af faglig voldgift. Overenskomststridig.
Resultat: erstatning på seks måneders løn.

Ledelsessvigt og tavshedskultur

- Myndighedsbetjening:
 - Mundkurvskontrakterne med efterspil
 - Konkurrenceudsættelse
- Lukkethed, cover up
- Ledelsessvigt, lever ikke op til universitetslovens krav, krænker forvaltningsloven – ingen konsekvenser
- Forskerne: Tavshed, selvcensur, “moralsk stress”

4. Begrundelser: to typer

En bærende værdi i moderne samfund på linje med meningsfrihed, pressefrihed, kunstnerisk frihed, domstolenes uafhængighed, lægers diagnosefrihed mv.

- Forankring i grundlæggende frihedsrettigheder:
 - Oplysning, viden, antifundamentalisme som forudsætning for fornuft, personlig frihed, myndighed (Kant, Rawls, Habermas, Dworkin)
- Konsekvensorienteret – nytte, funktionalitet
 - for videnskabers vækst og troværdighed
 - for skabelse af individuelle, samfundsmæssige og kulturelle goder, pluralistisk kultur, oplyst demokrati

To frihedsbegreber:

- Negativ frihed: "frihed fra", ingen ydre tvang, hindringer
- Positiv frihed: "frihed til", reelle muligheder, ressourcer.

Spørgsmål: hvorfor skal en profession have ressourcer til fri udnyttelse?

